

Dy FÜRryd

Wer nanta dos bihta „wymysiöeryśy müzikfolklor”. Yhy śrław ekstra „wymysiöeryśy”, à ny „wymysiöejer”, bo s’zàjn ju hefa melodyja, wo zy kàn tekst ny hota àn oü, diöh dos, do dy Wymysiöejyn zunga àn zyngja łidła y fersidnikja śpröha. Dy wymysiöejer müzik ent ny nok ufa wymysiöeryśa łidyn. Dy wymysiöejer kàjfloüt fùn rym y ganc Yłrop, fu Win àn fu ander śtytyn bröhta zy teksta àn melodyja. Oü ym Wymysoü: yn śłyzyśa, doüća àn pönyśa djyfyn handuła zy àn zy kontàktjyta zih myt fersidnikja łöüta. Dy wymysiöejer müzykanta śpejłta oü diöt. Nöhta bröhta zy di melodyja àn łidyn, wo zy’à gyfùła, miöeha wiöda zugioe ufs wymysiöeryśy ejwerzocht. Śun ym 19-ta hundytjür wiöe dy wymysiöejer müzik à miškülanc fu fersidnikja motywa àn melodyja. Oü der krig, dos, wi dy Wymysiöejyn wùn byn doüća drowa, wi dy Rüsä köma – gük dy Wymysiöejyn hon hefa mytgymaht àn oüsgyśtanda, wiöe dy müzik oü derben. Diöh dos gyt’s hefa doücy àn rüsyśy łidła ym repertuar fun Wymysiöejyn.

Dy wihtiksty füsijn fu wymysiöejer müzik, dr Maria Małanicz-Przybylska śrław, do dy wymysiöejer müzik gyhjyt yn Wymysiöejyn, wen zy dos weła, àn wen zy zy hása, do zy ej dy wymysiöejer müzik. Àn zu mah yh oü. Dy antropologa fum etnyśa śrywa, do mà zo ufnama dy hjyzikja kàteğoryja, wen mà à gyzełsoft wył gyśtałt byśrājwa. Diöh dos śrājw yh, do dos bihta byśrājwt dy wymysiöeryśy folklor, à dy wymysiöejer folklor, wu zàjn ny nok dy wymysiöeryśa, ok oü pönyśy, doücy, rüsyśy, ćehyśy àn śłyzyśy łidyn, hiöert ołdyśt uf à üntłikjy dokumentacyj. Bo zyst wawer dy fejłfełtikajt fu ynzum łiwa Wymysoü feljyn. Àn dos höt zih ny nok ym dy müzik àn ym dy folklor.

Y dam bihta gyt’s teksta, wo’h ho cyzomagykłöüt y Wymysoü yn jün 2004-2021. Dy łidła zàjn fersidnik àn wiöda oü fersidnik gyzunga. Oder diöh dos, do dos bihta wiöd gyśrejwa fjyr di, wo zy zy weła zyngja, müstwer dy wersyja àzu nymłik maha. Miöeha śtama oü fun śryfta fum doüća etnomuzykolog Karl Horak àn zy łejgja yta ym Volksmusikarchiv Oberbayern y Brückmühl. Diöh dos, do zy wiöda oü ny gynoü ufgyśrejwa, maha zy ny inda ym tekst ànöh. Fjyr di, wo zy dos gynoü weła derwysa, gyt’s à kwałnrājster.

Dö wełd yh oü hacagan danka yn Jüśja àn Robert fum Biöetuł, do zy gydyłdik di śwjery wiöer hon byat.

Tiöma fum Döker

Wstęp

Pod pojęciem „wilamowskojęzyczny folklor muzyczny” rozumiemy teksty, które były śpiewane w języku wilamowskim. Celowo nie użyłem tu pojęcia „wilamowski folklor muzyczny”, gdyż, po pierwsze, istnieje szereg wilamowskich melodii, które nigdy nie miały tekstów, bądź do których teksty się nie zachowały. Po drugie, moim zdaniem, wilamowska muzyka nie kończy się wyłącznie na tekstach wilamowskojęzycznych. Wilamowscy handlarze jeździli po całej Europie, skąd przywozili inspiracje muzyczne. Szczególnie muzyka austriacka miała wpływ na gusta Wilamowian.

Inspiracji nie brakowało również w najbliższym otoczeniu: Wilamowice leżą na pograniczu Śląska i Małopolski, a także blisko tzw. bielsko-bialskiej wyspy językowej, gdzie do 1945 r. dominowała kultura niemiecka. Wilamowianie handlowali również w okolicy, wskutek czego do wilamowskiego repertuaru przeszło wiele okolicznych melodii i tekstów. Zostały one dostosowane do wilamowskich gustów, czasem tłumaczono je na język wilamowski. Również wilamowska orkiestra muzykowała w okolicznych śląskich i małopolskich wioskach. Wilamowski folklor muzyczny był więc już na przełomie XIX i XX wieku swoistą mieszanką zarówno w warstwie melodycznej jak i tekstowej – pieśni śpiewano nie tylko w języku wilamowskim, ale również polskim, niemieckim, śląskim a nawet czeskim. Nie miały wpływu na repertuar Wilamowian miały również późniejsze wydarzenia, jak II wojna światowa, czas okupacji: istnienie szkoły niemieckiej, wprowadzenie języka niemieckiego do kościoła, służba w Wehrmachcie, a także wkroczenie Armii Czerwonej i kilkumiesięczny pobyt czerwonoarmistów. Czasy te były dla Wilamowian trudne, ale znalazło się w nich również miejsce na muzykę, o czym świadczą liczne rosyjskie i niemieckie utwory w repertuarze Wilamowian.

Ogromny wpływ na rozwój i kształt wilamowskiej muzyki miało również powstanie Zespołu Regionalnego „Wilamowice” w 1948 r. Jego założycielka, Jadwiga Bilczewska-Stanecka dokumentowała dawne pieśni i melodie, szczególnie te weselne i związane z rozbudowaną wilamowską obrzędowością. Pieśni w języku wilamowskim tłumaczyła na polski, by można je było śpiewać mimo zakazu. Napisała scenariusze występów opartych na obrzędach weselnych, kolędniczych i innych. Oprócz pieśni zebranych w Wilamowicach, były to również jej autorskie utwory, często inspirowane muzyką innych regionów. Po blisko siedemdziesięciu latach obecności w Wilamowicach weszły one do lokalnego repertuaru.

Jak pisała najważniejsza współczesna badaczka wilamowskiej muzyki dr Maria Małanicz-Przybylska:

Spieranie się o autentyczność piosenek i tańców uznawanych współcześnie za wilamowskie nie ma większego sensu. (...). Nawet jeśli część utworów faktycznie została skomponowana po wojnie, to jednak stworzyli je miejscowi muzykanci, zaspokajając konkretne potrzeby danej chwili i własnej grupy. To samo dotyczy piosenek popularnych przejętych z innych regionów lub nawet z mediów.

Trudno dziś ustalić z całą stanowczością, które utwory znane były od dawna, a które są nowsze. Najważniejsze wydaje mi się jednak to, że Wilamowianie wierzą w posiadanie własnego, oryginalnego repertuaru, że jest on nadal praktykowany i że spełnia ważne współcześnie funkcje – identyfikacji z konkretną wspólnotą i miejscem.

(Małanicz-Przybylska 2019: 28)

Korzystając z osiągnięć antropologii etniczności, której przedstawiciele zwracają uwagę na niebezpieczeństwo zniekształcenia obrazu prezentowanych kultur poprzez zastosowanie kategorii zewnętrznych, staram się stosować kategorie lokalne, emiczne. A więc niezależnie od pochodzenia piosenek, są one „wilamowskie” i „autentyczne”, jeśli to sami Wilamowianie uznają je za swoje. Ta publikacja prezentuje więc wilamowskojęzyczny folklor muzyczny, który jest jedynie wycinkiem większej całości. Dokumentacja wilamowskiego folkloru muzycznego, obejmującego pieśni w językach wilamowskim, polskim, niemieckim, rosyjskim, czeskim, śląskim i innych, czeka więc dopiero na opracowanie. Jeśli któreś z utworów wykluczemy, utracimy szansę na dostrzeżenie różnorodności wilamowskiej muzyki. Dotyczy to również innych przejawów kultury.

Publikacja ta zawiera w sobie teksty i melodie zebrane w terenie, głównie podczas moich badań w latach 2004-2021. Pieśni te charakteryzuje duża wariantowość, jednak ponieważ głównymi odbiorcami tej książki są osoby, które chciałyby je śpiewać, zdecydowaliśmy się na ujednolicenie zarówno melodii jak i tekstów. Niektóre melodie i teksty pochodzą z zapisków niemieckiego etnomuzykologa Karla Horaka, które zachowały się w Volksmusikarchiv Oberbayern. Ze względu na różną jakość zapisu mogą one nie do końca odpowiadać zapisanym wariantom tekstów. Dla dociekliwych umieściliśmy adresy bibliograficzne tekstów źródłowych, jeśli utwory te były publikowane.

Chciałbym podziękować Justynie Majerskiej-Sznajder (Biöetuł) i Robertowi Majerskiemu (Biöetuł) za cierpliwość przy technicznym opracowaniu tego trudnego materiału.

Tymoteusz Król (Tiöma fum Dökter)